

УДК 341.7 Дучић Ј.
341.76(456.31:497.1)"1929"
327(456.31:497.1)"1929"

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2025.1.djok.47-74>

Оригинални научни рад/Original scientific paper

Примљен/Received: 6. 4. 2024.

Прихваћен/Accepted: 6. 3. 2025.

Милосав З. ЂОКОВИЋ

Балканолошки институт САНУ, Београд

milosav.djokovic@bi.sanu.ac.rs

ORCID: 0000-0002-7783-8675

**Покушај именовања Јована Дучића за посланика
Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије
при Светој Столици 1929. године***

АПСТРАКТ: У раду се на основу архивске грађе из Ватикана и Београда обрађује тема именовања Јована Дучића за изванредног и опуномоћеног министра Краљевине СХС / Југославије 1929. године при Светој Столици. То питање је покренуо министар Коста Кумануди док је замењивао министра иностраних послова Војислава Маринковића. Света Столица је, на основу информација добијених од нунција Пелегринетија да Дучића прати лош глас услед неколико скандала, одбила да га прихвати. Након неуспешног именовања при Светој Столици, Дучић је поново отишао на дипломатску службу у Египат. У Рим је ипак отишао 1933. као дипломата, али не као министар при Светој Столици, већ при Квириналу.

Кључне речи: Јован Дучић, Света Столица, ватиканско-југословенски односи, Ерменеђилдо Пелегринети, Јеврем Симић, Јосип Смодлака, Лујо Бакотић, Пијетро Гаспари, Јан Шеба

* Рад је настао као резултат рада у Балканолошком институту САНУ који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, а на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2025. години, број: 451-03-136/2025-03 од 27. 1. 2025. године.

О дипломатској служби Јована Дучића доста је писано,¹ али је ипак једна епизода из његове дипломатске каријере из 1929. године веома мало обрађена. Ради се о покушају Дучићевог именованја за министра Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (у даљем тексту: Краљевина СХС) / Југославије при Светој Столици 1929. године. У Дучићевим биографијама обично се даје кратка информација да је Света Столица одбила да прихвати његово именованје.² Користећи архивску грађу, пр-

-
- 1 Радован Поповић, *Истина о Дучићу* (Београд: НИРО Књижевне новине, 1982); Радомир Поповић, *Књија о Дучићу* (Београд: БИГЗ 1992); Коста Ст. Павловић, *Јован Дучић* (Београд: Хелета, 2001); Станислав Сретеновић, *Дучић у Риму. Дучићев гојринос италијанско-југословенском зближавању* (Београд: Конрас 2002); И. Негришорац, „Дучић, Јован”, *Српски биографски речник*, 4, Д-3 (Нови Сад: Матица српска, 2007), 460–466; Миладин Милошевић, „Јован Дучић у дипломатији”, у: Миладин Милошевић, Душан Јончић, *Јован Дучић у дипломатији – Капалој изложбе* (Београд: Архив Југославије, 2012), 5–13; Stanislav Sretenović, „Les écrivains et poètes serbes dans la diplomatie du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes / Yougoslavie, 1918–1941: un enjeu historiographique”, *Écrivains et diplomates: L’invention d’une tradition. XIXe–XXIe siècles*, sous la direction de Laurence Badel, Gilles Ferragu, Stanislas Jeannesson, and Renaud Meltz (Paris: Armand Colin / Recherches – Institut français, 2012), 238–254; Миладин Милошевић „Српски писци у дипломатији Краљевине Србије и Краљевине Југославије”, *Два века модерне српске дипломатије*, ур. Чедомир Попов, Драгољуб Р. Живојиновић и Слободан Марковић (Београд: Балканолошки институт Српске академије наука и уметности, 2015), 195–207; Срђан Мићић, *Од бирократије до дипломатије. Историја југословенске дипломатске службе 1918–1939* (Београд: Институт за новију историју Србије 2018); Миладин Милошевић, *Дипломатски сисци Јована Дучића* (Андрићград – Вишеград: Андрићев институт 2020), 7–46; Миладин Милошевић и Љубодраг Димић, „Јован Дучић – једна дипломатска каријера”, у: *Јован Дучић: Живој, дело, време* (Београд: Српска академија наука и уметности 2021), 57–97; Јован Делић, „Биографија Јована Дучића”, у: *Јован Дучић: Живој, дело, време*, 13–53; Љубодраг Димић и Миладин Милошевић, „Јован Дучић и Медитеран: поглед дипломате”, у: *Јован Дучић њесник и дипломата. Поводом 150 година од рођења. Зборник радова са научној скуја одржаног 9. и 10. децембра 2021. године* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2022), 23–42; Dragan Bakic, „The First Yugoslav Ambassador: Jovan Dučić in Romania, 1937–1940”, in: *New Cultural and Political Perspectives on Serbian-Romanian Relations*, edited by Aleksandra Djurić Milovanović, Jovana Kolundžija, Mircea Măran, Otilia Heleşan, and Christene D’Anca (New York: Peter Lang, 2024), 147–171.
- 2 Павловић, *Јован Дучић*, 61; Негришорац, „Дучић, Јован”, 462; Милошевић, „Јован Дучић у дипломатији”, 8; Мићић, *Од бирократије до дипломатије*, 353; Милошевић, *Дипломатски сисци Јована Дучића*, 19; Делић, „Биографија Јована Дучића”, 32; Милошевић и Димић, „Јован Дучић – једна дипломатска каријера”, 73.

венствено из два ватиканска архива (Ватиканског апостолског архива и Историјског архива Државног секретаријата за односе са државама и међународним организацијама), као и из Архива Југославије, обрадили смо ову епизоду из Дучићевог живота. Најважнија документа су свакако извештаји и дописи, као и преписка апостолског нунција у Београду Ерменеђилда Пелегринетија (Ermenegildo Pellegrinetti). Нажалост, истраживање није могло да буде обављено у архиву Завода светог Јеронима у Риму, где се у фонду „Ostavština rektora Magjerca”, који броји 10 кутија, чува 148 Пелегринетијевих писама ректору Завода светог Јеронима Јурју Мађерцу (Juraj Mađerec / Magjerec), о чему даје информацију Бобовец.³

*Дипломатски представници Краљевине СХС
при Светој Столици (1919–1929)*

Специфични односи Свете Столице и Краљевине СХС огледали су се и у питању именовања дипломатских представника. У десетогодишњем периоду омеђеном с једне стране признањем Краљевине СХС од

3 Damir Bobovec, „Mons. Dr. Juraj Mađerec (1885–1957). Prilog za životopis”, u: *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901–2001). Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskoga hrvatskog zavoda svetog Jeronima* (Rim: Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima, 2001), 478, фуснота 200.

Децембра 2021. на ауторову молбу да му се одобри истраживање поменутог фонда, ректор Завода Марко Ђурин је одговорио да то није могуће јер архив није сређен. Још је 2001. Андрија Лукиновић описујући фондове архива тврдио да је архив, иако не у потпуности сређен, ипак доступан истраживачима (Andrija Lukinović, „Arhiv Papinskog hrvatskog zavoda svetog Jeronima u Rimu”, u: *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima*, 644). На конференцији „New Documents from the Pontificate of Pope Pius XII and their Meaning for Jewish–Christian Relation: A Dialogue between Historians and Theologians” одржаној на Понтификалном универзитету Грегоријана у Риму од 9. до 11. октобра 2023. говорећи о архиву Завода светог Јеронима ватикански архивиста Лука Карбони (Luca Carboni) је поменуо да ни њему није био одобрен улазак у заводски архив, иако је званично из Ватиканског апостолског архива за то била упућена молба управи Завода. Чињеница јесте да у „несређеном” архиву, неприступачном великом броју истраживача, ипак истражују одређени, највише хрватски, историчари (који чак објављују слике докумената) најбоље говори о томе да само изабрани историчари могу ући у архив, што нимало није коректно.

стране Свете Столице, 6. новембра 1919. године⁴ и прихватањем акредитива за Луја Бакотића као њеног посланика 25. новембра 1919. године,⁵ и променом имена државе *Краљевина СХС у Краљевина Јуџославија* 3. октобра 1929. године⁶ с друге стране, Свету Столицу су у Београду представљала двојица апостолских нунција: Франческо Керубини (Francesco Cherubini) и Ерменеђилдо Пелегринети, док су Краљевину СХС при Светој Столици представљала тројица изванредних и опуномоћених министара: Лујо Бакотић, Јосип Смодлака и Јеврем Симић.⁷ Бакотић је акредитивна писма предао папи Бенедикту XV 13. марта 1920, чиме је и започела његова служба у новом својству.⁸ Након три године њега је на месту посланика Краљевине СХС заменио Јосип Смодлака.⁹ Као разлог повлачења Бакотића нунције Пелегринети је навео да је Бакотић невенчану жену („конкубину” како пише нунције) представљао као супругу,

4 Архив Југославије (АЈ), Посланство Краљевине Југославије при Светој Столици у Риму (372), 1, Допис Гаспарија Бакотићу, 6. новембар 1919.

5 АЈ, 372–1, Допис Гаспарија Бакотићу, 25. новембар 1919.

6 „Закон о називу и подели Краљевине на управна подручја”, *Службене новине Краљевине Јуџославије* 232, 4. 10. 1929, 1.

7 О раду Посланства Краљевине СХС у периоду од 1920. до 1926. видети: Radmila Radić, „Delovanje Poslanstva Kraljevine SHS pri Svetoj stolici u prvim godinama po ujedinjenju države (1920–1926)”, u: *Beograd i Vatikan: segmenti diplomatske istorije. Povodom stogodišnjice uspostavljanja diplomatskih odnosa Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Svete stolice: (1920–2020)*, priredili Miloš Vulić i Milosav Z. Đoković (Beograd: Beogradska nadbiskupija, 2021), 63–122.

8 Бакотић је своју службу при Светој Столици започео као делегат српске владе за преговоре око конкордата 1913–1914. Од 1915. године био је секретар у Посланству за време посланика Михаила Гавриловића, да би 1917. био именован за новог посланика. О Бакотићевој активности везаној за конкордат из 1914, као и активностима при Светој Столици у периоду 1915–1918. видети: Milosav Z. Đoković, *Le relazioni politico-ecclesiastiche tra la Santa Sede e la Serbia dal 1878 al 1918*, *Miscellanea Historiae Pontificiae* 74 (Roma: G&BPress – Pontificia Università Gregoriana, Pontificio Istituto Biblico, 2023). Након стварања Краљевине СХС (1. децембар 1918) и тражења признања од стране Свете Столице (8. јануар 1919), па све до предаје акредитива (13. март 1920) Бакотић је сматран и ослобаван од стране Свете Столице само као посланик Србије тј. српске владе. О периоду службе као посланика Краљевине СХС видети: Radić, „Delovanje Poslanstva Kraljevine SHS”, 87–102.

9 О делатности Смодлаке као посланика при Светој Столици видети: Radić, „Delovanje Poslanstva Kraljevine SHS”, 102–119.

чиме је у Риму изазвао скандал.¹⁰ Бакотићев наследник је, исто као и он, био католичке вероисповести, што је Света Столица гледала као велики знак поштовања.¹¹ С друге стране, Смодлакино деловање није оставило најлепши утисак у Ватикану, највише због проблема везаних за Завод светог Јеронима, услед чега је за Свету Столицу било веома важно да се посланик промени.¹² Приликом сусрета заменика министра иностраних послова Краљевине СХС Јована Т. Марковића и нунција Пелегринетија 31. децембра 1925. нунцију је у поверењу било речено да је кандидат за новог посланика био Јеврем Симић. Нунције је изнео став да би то могло изазвати негативну слику у Риму због чињенице да се у земљи са око пет милиона католика није могао наћи ниједан дипломата католик да буде посланик при Светој Столици.¹³ На ту нунцијеву опаску Марковић је рекао да су од католика Министарству на располагању била само тројица дипломата у активној служби: Бакотић, Смодлака и Отокар Рибарж (Otokar Rybář). Прву двојицу Света Столица није прихватила (Бакотића јер се, како нунције помиње да је добио информације од неких људи, у међувремену венчао у Православној цркви, због чега му је претило искључење из Католичке цркве; и Смодлаку, кога су већ склонили са тог

10 Città del Vaticano, Archivio Storico della Segreteria di Stato – Sezione per i Rapporti con gli Stati e le Organizzazioni Internazionali (ASRS), Affari Ecclesiastici Straordinari (AA.EE.SS.), Pio XI, Italia, Posizione (Pos.) 554 P.O., fascicolo (fasc.) 13, foglio (f.) 11v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, Београд, 1. јануар 1926.

11 И потоњи посланик Нико Мирошевић Сорго је био католик, док су Михаило Гавриловић и Јеврем Симић били православне вере.

12 О проблемима везаним за Завод светог Јеронима и Посланства Краљевине СХС видети: Fabijan Veraja, *Nikola Moscatello, savjetnik jugoslavenskog poslanstva pri Svetoj Stolici. „Uspomene” u svjetlu dokumenata: doprinos povijesti Katolicizma u Jugoslaviji (1922.–1946.)*: „Uspomene” popratio bilješkama Stipe Kljaić (Rim: Papinski Hrvatski Zavod Svetog Jeronima, 2014), 46–60; Massimiliano Valente, *Diplomazia pontificia e Regno dei Serbi, Croati e Sloveni (1918–1929)* (Split: Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2012), 232–237, 264–268; Massimiliano Valente, „Santa Sede e Jugoslavia nelle sessioni della Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari (1922–1934)”, a cura di Massimiliano Valente, *Santa Sede ed Europa centro-orientale tra le due guerre mondiali* (Roma: Rubbettino, 2011), 207–217; Igor Salmić, *Al di là di ogni pregiudizio. Le trattative per il concordato tra la Santa Sede e il Regno dei Serbi, Croati e Sloveni/Jugoslavia e la mancata ratifica (1922–1938)* (Roma: Gregorian & Biblical Press, 2015), 239–247.

13 ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Italia, Pos. 554 P.O., fasc. 13, f. 11r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, Београд, 1. јануар 1926.

положаја). Трећег дипломату, Рибаржа, по Марковићевим речима, Београд није био спреман да шаље ван Министарства, јер се као изузетан стручњак бавио међународним уговорима. Пелегринети је у свом извештају Ватикану напоменуо да Влада није желела никога ни из опозиционе странке Антона Корощца, нити од Радићевих људи. По Пелегринетијевом мишљењу радикали су желели да задрже српску хегемонију у држави и да контролишу односе са Ватиканом, што би значило да би због тога могли да дају више уступака самој Светој Столици.¹⁴

Влада је поверљиво, преко нунција, 9. јануара 1926. тражила агремане за Симића. На то је Државни секретаријат Свете Столице потврдно одговорио 14. јануара, након што се најпре распитао код нунција Лоренца Лаурија (Lorenzo Lauri) у Варшави о кандидату, будући да је Симић тамо био на служби.¹⁵ Лаури је саопштио да је Симић био православац, и да је по питању вере био равнодушан, да је био миран човек, и да је био става да би Влада Краљевине СХС требало да регулише однос са католичким елементом у земљи.¹⁶ То што је био православне вере за Свету Столицу је ипак на крају било у другом плану у односу на важност склањања Смодлаке из Рима.¹⁷ Најбоља препорука Симићу била је то што је познавао папу Ратија (Achille Ratti, Пије XI) још из Пољске, где су заједно били у дипломатској служби. Потом је уследио период када је Смодлака одуговлачио свој одлазак из Рима, а Симић услед здравственог стања није могао да дође на нову дужност, на шта је нунције прокоментарисао да је Посланство Краљевине СХС, како би рекли у Напуљу, било „малерозно” („la iettatura”).¹⁸ Света Столица је у том периоду имала отворено питање конкордата, а долазак посланика

14 Исто, f. 12r.

15 Archivio Apostolico Vaticano (AAV), Archivio della Nunziatura Apostolica in Varsavia (Arch. Nunz. Varsavia), busta 215, fasc. 85, f. 5r, Телеграм Гаспарија Лаурију, 9. јануар 1926.

16 AAV, Arch. Nunz. Varsavia, busta 219, fasc. 117, f. 13r, Телеграм Лаурија Гаспарију, 12. јануара 1926.

17 Сам заменик министра Марковић је марта 1926. рекао нунцију да је увидео да је Смодлака болестан човек. На нунцијево питање зашто се онда он шаље на службу у Берлин, Марковић је одговорио да, ако би га одмах склонили, Смодлака би се жалио да је то због његове националне припадности, будући да је био Хрват. ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Italia, Pos. 554 P.O., fasc. 13, f. 59rv, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 18. март 1926.

18 ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Italia, Pos. 554 P.O., fasc. 13, f. 81v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 29. април 1926.

и упознавање са ситуацијом на терену су се отезали, тако да је након Симићевог поласка у Рим било коментара да ће доста времена проћи док најпре нађе смештај, па док обави свадбу у септембру (о чему је нунције оставио коментар да се на то одлучио иако је већ имао седу косу).¹⁹ Акредитивна писма Симић је предао папи Пију XI 10. августа 1926. и том приликом је одржао поздравни говор на латинском.²⁰ Потом је нови посланик био у двадесетпетоминутној аудијенцији код папе, након чега је био примљен код државног секретара, кардинала Пјетра Гаспарија (Pietro Gasparri), који му је у поподневним часовима узвратио посету у његовој резиденцији.²¹

Пишање промене посланика 1929. године

Година 1929. била је изузетно важна за Свету Столицу, будући да је 11. фебруара 1929. потписивањем Латеранских уговора решено и Римско питање између Свете Столице и Краљевине Италије. У име Свете Столице уговоре је потписао кардинал Гаспари, док је у име Италије то учинио Бенито Мусолини.

Те године се говорило и о промени посланика Краљевине СХС при Светој Столици. О евентуалној промени Симића Пелегринети је прочитао у београдској штампи априла 1929. године. О могућем именовану Корощца за посланика Пелегринети је оставио забелешку у свом дневнику. Наиме, нунције је изразио сумњу да је Корощец мислио да му је он стопирао то именовање, будући да је желео то место и да му оно није било одобрено. Нунције је у дневнику 4. априла 1929. записао да по том питању уопште није ни био питан, и да га је већ одређени период Корощец сматрао за непријатеља, будући да није желео да се занима за његову странку и зато што је неколико пута у писменој форми протествовао против његове Владе.²² Сутрадан је Пелегринети

19 ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 64 P.O., fasc. 38, f. 64r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 24. јул 1926.

20 Текст говора на латинском и на српском језику се налази у: АЈ, 372–6.

21 „Informazioni e ultimi dispacci”, *L'Osservatore Romano*, 185 (12. 8. 1926) 3.

22 AAV, Archivio della Prefettura (Arch. Prefettura), Diari del card. Ermenegildo Pellegrinetti (Diari Pellegrinetti), 4. 4. 1929, volume (vol.) 11, f. 20r.

од министра Косте Куманудија чуо да вест о Симићевом пензионисању није тачна.²³

О питању промене посланика при Светој Столици Београд је заиста размишљао у јесен 1929. године. Управо тај период се поклапа и са променом имена Краљевине, о чему је Света Столица и званично била обавештена 5. октобра 1929.²⁴ Нунције Пелегринети је као добар познавалац компликованих односа у Краљевини, послао Државном секретаријату опширан извештај по том питању. Говорећи о првом називу Краљевине, рекао је да је то име било изабрано како би се задовољила сва три народа, који су љубоморно чували своје посебности напомињући карактеристике сваког од њих. Нунције је изнео став да се именом *Југославија* желело потврдити постојање само једне нације уместо три, и да се централизацијом желело постићи умањивање великих разлика:

Словенци су заправо имали властити језик, књижевност и аустријску традицију; Хрвати веома живу националну свест и последице вековних веза са Мађарском; Срби различитост у вери, историји, култури, календару, писму. Реч „Југославија” је постала, дакле, начин да се афирмише постојање једног јединог народа, а не три народа, да се подржи потреба оснивања раса и да се што је више могуће избришу њихове различите карактеристике, да се тежи једној централизованом, унитарној, уједначеној држави. Главни носилац ове идеологије била је Демократска странка, сада распуштена као што су и све друге.²⁵

23 Исто, 5. 4. 1929, vol. 11, f. 20v.

24 AAV, Segreteria di Stato (Segr. Stato), anno 1929, rubrica (rubr.) 171, fasc. 1, f. 18r, Допис Драгутиновића Гаспарију, 5. октобар 1929.

25 ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 4 P.O., fasc. 6, f. 54r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 7. октобар 1929: „Gli Sloveni avevano infatti propria lingua, letteratura, e tradizioni austriache; i Croati una coscienza nazionale vivissima e gli effetti di secolari vincoli con la Ungheria; i Serbi diversità di religione, di storia, di cultura, di calendario, d'alfabeto. La parola „Jugoslavia” divenne allora un modo di affermare l'esistenza di una sola nazione e non di tre nazioni, di sostenere la necessità di fondare le stirpi e di cancellarne al possibile i caratteri differenziali, di tendere ad uno Stato accentratore, unitario, livellatore. Di tale ideologia era principale campione il partito democratico, oggi disciolto come tutti gli altri.”

Неколико месеци пре покретања питања промене посланика, тачније 7. јуна 1929. године, посланик Краљевине СХС при Светој Столици Јеврем Симић је писао Министарству иностраних послова да би, ако му послови то дозволе, крајем истог месеца због лошег здравља пошао на шестонедељни одмор.²⁶ Након што му је Министарство 27. јуна 1929. то одобрило,²⁷ Симић је отишао на одмор 16. јула 1929. Пре одласка на одсуство Симић је тражио пријем код папе,²⁸ тако да је био примљен у аудијенцију 13. јула 1929. године.²⁹ Управу над Посланством у време Симићевог одсуства преузео је први секретар и црквени саветник Никола Москатело (Nikola Moscatello). Симић је 27. августа 1929. године замолио Министарство да му се ради лечења продужи одсуство до краја септембра,³⁰ што му је сутрадан и било одобрено.³¹ Када је 20. септембра 1929. и Москатело отишао на одмор, управу над Посланством је преузео секретар посланства Драгош Драгутиновић. О томе је истог дана обавештена и Света Столица,³² која је Посланству пријавила пријем те ноте 30. септембра 1929.³³ Истога дана када је преузео управу над Посланством, Драгутиновићу је из Београда упућен телеграм од стране министра Куманудија,³⁴ који је заступао министра

26 АЈ, Министарство иностраних послова Краљевине Југославије – Персонални одсек (334), 334–190–898, Допис Симића Министарству иностраних послова, 7. јун 1929.

27 АЈ, 372–9, Министарство иностраних послова Посланству Краљевине СХС при Светој Столици, 27. јун 1929.

28 ААВ, Prefettura della Casa Pontificia (Prefettura Casa Pont.), Udienze private e speciali, busta 9, fasc. 3, f. 916r, Отавијани [Ottaviani] Кача Доминионију [Caccia Dominioni], 10. јул 1929.

29 ААВ, Prefettura Casa Pont., Udienze, busta 9, fasc. 3, f. 911r; „Nostre Informazioni”, *L'Osservatore Romano* 164 (15–16. 7. 1929) 3.

АЈ, 334–190–900, Молба Симића Маринковићу, 27. август 1929.

31 АЈ, 372–9, Министарство иностраних послова Посланству Краљевине СХС при Светој Столици, 28. август 1929.

32 ААВ, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 13r, Допис Посланства Краљевине СХС при Светој Столици Државном секретаријату Свете Столице, 20. септембар 1929.

33 АЈ, 372–9, Допис Државног секретаријата Свете Столице Посланству Краљевине СХС при Светој Столици, 30. септембар 1929.

34 Пелегринети је први пут срео Куманудија 23. јануара 1929, када је Маринковић отишао у Швајцарску на лечење, а Кумануди био његов заменик. Нунције је након сусрета на коме се говорило о конкордату изнео став да Кумануди не познаје добро верска питања и да није упознат са питањем конкордата. Кумануди је Пелегрине-

иностраних послова Војислава Маринковића, приликом његових честих одсустава услед лошег здравља. У телеграму који је у Риму примљен су-традан, 21. септембра 1929. године, од Драгутиновића се захтевало да одмах тражи агреман за Дучића за место посланика при Светој Столици уместо Јеврема Симића.³⁵ Истога дана Драгутиновић је упутио ноту државном секретару кардиналу Гаспарију, којом је упитао да ли би Света Столица прихватила именоване „генералног конзула у Каиру” („consul général au Caire”) за изванредног и опуномоћеног министра које је Влада имала намеру да обави.³⁶ О томе је Драгутиновић 22. септембра 1929. известио Министарство нагласивши да му је Ђузепе Пицардо (Giuseppe Pizzardo), заменик државног секретара, кардинала Гаспарија, рекао да ће му по том питању одговорити кроз неколико дана.³⁷

Дучић је у дипломатској служби званично био од 1910. године, иако је још 1908. био агент српске владе у Риму.³⁸ Службовао је у посланствима Краљевине Србије у Софији (1910–1912),³⁹ Риму (1912–1914),⁴⁰ Атини (1914–1918),⁴¹ Мадриду (1918–1922),⁴² затим поново у Атини (1922–1924),⁴³ при Друштву народа (1924–1925)⁴⁴ и у Каиру (1925–1927)⁴⁵.

тија упутио на министра вера Тугомира Алауповића. Тада је Пелегринети изнео став да је Маринковић човек који је познавао материју и да је имао велико правно искуство, за разлику од Алауповића који је по речима нунција био добар католик, повучен човек, али који није био правник, већ филолог (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 90 P.O., fasc. 50, f. 37v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 6. фебруар 1929). Пелегринети је, по властитим речима записаним у дневнику 1930. године, имао веома лош однос са Куманудијем, истакавши да је радије чекао да се врати Маринковић, него да разговара са Куманудијем (AAV, Arch. Prefettura, Diari Pellegrinetti, 19. 2. 1930, vol. 11, f. 71r).

35 AJ, 372–9, Телеграм Куманудија Драгутиновићу, 20. септембар 1929.

36 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 22r, Допис Драгутиновића Гаспарију, 21. септембар 1929.

37 AJ, 372–9, Нацрт телеграма Драгутиновића Куманудију, 22. септембар 1929.

38 Милошевић, *Дипломајски сјиси Јована Дучића*, 9–10, 49–50.

39 Исто, 10–11, 53–62.

40 Исто, 11–12, 63–70.

41 Исто, 12–13, 72–98.

42 Исто, 13–14, 100–103.

43 Исто, 14–15, 105–120.

44 Исто, 15–17, 122–129.

45 Исто, 17.

У време тражења агремана за посланика при Светој Столици Дучић је већ две године боравио у Београду. Наиме, након сукоба и туче са послаником у Варшави Милутином Јовановићем, обојица дипломата су стављена на располагање Министарству у Београду. Дучић је боравак у Београду искористио за објављивање својих дела.⁴⁶

Прикупљање информација о Дучићу

Након тражења агремана, Света Столица је покренула прикупљање информација о Дучићу преко апостолских нунцијатура у Паризу и Београду и апостолске делегације у Каиру, тражећи, како стоји у деловодном протоколу, да изнесу свој став по том питању.⁴⁷ У Париз и Каиро шифровани телеграми су послати 23. септембра, а у Београд сутрадан, 24. септембра.⁴⁸ Главне информације у Ватикан су стигле од нунција из Београда. Пелегринети се већ 25. септембра распитивао код католичког свештеника Вјекослава Вагнера (Vjekoslav Wagner) о знаменитом песнику, али београдски жупник није знао ништа више од самог нунција.⁴⁹ У дневничком запису за 26. септембар 1929. Пелегринети је записао да је осећао nelaгодност што није могао да прикупи информације о Дучићу, и да чак није могао да пронађе ниједан примерак његових песама.⁵⁰ Више среће је имао са чехословачким послаником у Београду Јаном Шебом (Jan Šeba), са којим се у Београду срео последњег дана септембра. Од чехословачког дипломате Пелегринети је добио детаљне информације о Дучићевој каријери и особинама.⁵¹ На основу прикупљених информација, углавном доби-

46 Делић, „Биографија Јована Дучића”, 32–33.

47 У протоколу Државног секретаријата Свете Столице бр. 738/539 (Arch. Segreteria di Stato – Protocolli 738/539, 1929 dal no 83001 al no 84000) под бројем 83384 везаном за пријем документа, како наводе „југословенског посланства” од 21. септембра 1929. у рубрици „risoluzione” стоји датум 23–24. септембар и нота да се упуте телеграми нунцију у Француској, делегату у Египту и нунцију у Југославији и да се тражи њихово мишљење.

48 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 22r, Коментар на допису Драгутиновића Гаспарију, 21. септембар 1929.

49 AAV, Arch. Prefettura, Diari Pellegrinetti, 25. 9. 1929, vol. 11, f. 48v.

50 Исто.

51 Исто, 30. 9. 1929, vol. 11, f. 49v.

јених од Шебе, нунције је 1. октобра 1929. упутио извештај кардиналу Гаспарију. На самом почетку извештаја Пелегринети се оградио, рекавши да није имао прилику лично да упозна Дучића и да није могао да изнесе личне импресије о њему. Уследио је опис песника и дипломате, са информацијама о његовом пореклу и школовању, тако да је написао да је Дучић пореклом био из Требиња из Херцеговине и да је био

„православне” вере, Србин, не *Србијанац* (тј. није из старе Краљевине Србије) будући рођен на територији раније окупираној, а потом анектираној од стране Аустрије.⁵²

Што се тичало Дучићевог школовања, Пелегринети је написао да је учио средњу школу у Сарајеву, да је студирао право, али да није знао на тачно ком универзитету. Пелегринети је навео став да се Дучић више бавио уметношћу него науком, да је сматран најбољим савременим српским песником, и да се његова поезија већ налазила у многим антологијама. Следећа нунцијева тема била је Дучићева дипломатска служба, о којој је писао да ју је започео још пре рата, да је потом био делегат Краљевине СХС при Друштву народа, да је, када је био у Швајцарској, ушао у сукоб са послаником при Федералној влади у Берну Милутином Јовановићем, нећаком Николе Пашића. У извештају од 1. октобра 1929. Пелегринети је рекао да је једна жена сумњивог држања тужила Дучића швајцарском суду ради алиментације за дете које му је она приписивала. Суд је пресудио да је Дучић морао да плаћа алиментацију и да је призната као тачна оптужба те жене. Пелегринети наставља да је Дучић негирао све оптужбе, тврдећи да се радило о Јовановићевој намешталци како би га уништио и да је заправо Јовановић утицао и на ту жену и на суд.⁵³ Због скандала, по нунцијевим речима, Дучић је био враћен у Београд, а затим је изостало његово именовање за посланика у Букурешту. По нунцијевим информацијама Дучић је са Јовановићем дошао у сукоб код замени-

52 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 28r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 1. октобар 1929: „Egli è di religione “ortodossa”, serbo, non serbiano (cioè non dell’antico Regno di Serbia) essendo nato in territorio prima occupato e poi annesso dall’Austria.”

53 О скандалу из Женеви видети: Поповић, *Књиџа о Дучићу*, 117–119; Мићић, *Ог бирократије до дипломатије*, 352–353; Милошевић, *Дипломатски сисци*, 16.

ка министра иностраних послова, када је дошло до туче, о чему су писале и новине, због чега је била предузета владина истрага чији резултати нису никада објављени.⁵⁴ Пелегринети је напоменуо да је Дучић због лошег здравља био на дужности у Египту, и да је након повратка у Београд у Министарству иностраних послова обављао дужност везану за пријем и пратњу страних делегација.⁵⁵

Нунције је окарактерисао Дучића као доброг говорника, човека лепих манира, младалачке природе, познаваоца неколико језика (напоменуо је да је перфектно говорио француски) и изузетног познаваоца историје и уметности. О Дучићевим верским ставовима нунције је истакао да се на основу његовог образовања нису могле дати прецизне информације о томе, а посебно не о његовом погледу на Католичку цркву.⁵⁶

Део нунцијевог дописа био је и Дучићев породични статус, као и начин његовог живота. Пелегринети је навео да је Дучић био неожењен и да му је Шеба рекао да је био боем, уз образложење да је то вероватно због песничке природе. Нунције је написао у извештају да се причало да је Дучић био добар радник и да је имао велике иницијативе, уз напомену да је ипак било тешко дати сигуран суд о томе, пошто он тада још увек није имао велико поље делатности како би могао да покаже своје ставове. Што се тичало Дучићевог карактера, Пелегринети је изнео став да се сматрало, пошто је био пореклом са бивше аустријске територије, да је поседовао шире видике, флексибилност и дух компромиса, за разлику од већине Србијанаца, које је по нунцијевим речима карактерисала мањкавост идеја. Нунције се осврнуо и на то да у хрватским круговима Дучић није имао много симпатија и навео је да је на прослави двадесетпетогодишњице смрти Јована Јовановића Змаја Дучић говорио да се Змај виноу на такве висине на које није никад достига хрватска литература у многим њеним вековима и да је загребачки *Обзор* оштро на то реаговао.⁵⁷

54 О тучи Дучића и Јовановића видети: Поповић, *Књига о Дучићу*, 122–124; Мићић, *Од бирократије до дипломатије*, 353; Милошевић, *Дипломатски сјиси*, 17–19.

55 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 28rv, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 1. октобар 1929.

56 Исто, f. 28v.

57 Исто, f. 29r.

Нунције је свој извештај од 1. октобра завршио тако што је изразио наду да ће успети да прикупи више информација о Дучићу и напоменуо да је очекивао повратак министра Маринковића у Београд око 5. октобра. Као додатак извештају Пелегринети је послао и исечак из београдске *Полиџике* од 6. септембра 1929. (број 7666) у којој је на првој страни објављен Дучићев текст под насловом „Вера или сталеж – Поводом свештеничког конгреса у Београду”, а уз сам исечак послао је и превод текста на италијански.⁵⁸ Пелегринети је био става да је Дучић плански објавио тај текст спремајући се за посланика при Светој Столици:

Објавио је у „Политици” од прошлог 6. септембра чланак о стању у Српској цркви, који је веома занимљив и који је испровоцирао серију чланака, реплика и контрареплика по истом питању све до овога дана. Шаљем превод тога, јер може послужити да се створи слика принципа које има или које жели да покаже да има; заправо је занимљиво да је написао чланак о верској и црквеној тематици уочи владиног предлога. Може да се мисли да је та ствар договорена.⁵⁹

Пелегринети је 6. октобра 1929. био на пријему који је организовао председник министарског савета генерал Петар Живковић, у Гардијском дому на Топчидеру у част председника грчке владе Елефтериоса Венизелоса,⁶⁰ где је имао прилику да разговара са министром Кумануди-

58 Превод Дучићевог текста на италијански „Religione o classe” се налази у: AAV, *Segr. Stato*, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, ff. 30r–31r као додатак нунцијевом извештају од 1. октобра 1929, док се оригинални исечак из *Полиџике* налази у: AAV, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Jugoslavia* (Arch. Nunz. Jugoslavia), busta 2, f. 333.

59 AAV, *Segr. Stato*, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, ff. 28v–29r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 1. октобар 1929: „Pubblicò sulla „Politica” del 6 settembre u.s. un articolo sulla situazione della Chiesa Serba, che è assai interessante e che ha provocato una serie di articoli, repliche e controrepliche sullo stesso argomento fino a questo giorno. Ne mando la traduzione, perchè può servire a formarsi un'idea dei principii che ha o che vuol mostrare d'avere; è infatti significativo che abbia scritto un articolo d'indole religiosa ed ecclesiastica alla vigilia della proposta governativa. Verrebbe fatto di pensare che la cosa è stata combinata”.

60 О посети Венизелоса Београду видети београдску штампу: А. А, „Г. Веницелос у Београду – Специјална изјава грчког премијера за Политику”, *Полиџика* 7696 (6. ок-

јем, који је све време инсистирао на Дучићевом именовану. О том сусрету Пелегринети је обавестио Државни секретаријат дописом од 8. октобра 1929. године. На пријему Кумануди је питао нунција докле се стигло са агреманом за Дучића,⁶¹ на шта му је Пелегринети одговорио да из Рима није добио одговор, напоменувши да се о Дучићевом животу није говорило баш најбоље, истичући скандал из Швајцарске, затим „београдски шамар”, као и песников бојемски начин живота.⁶² На нунцијеве примедбе Кумануди је одговорио да је проблем из Швајцарске била једна стара и заборављена ствар, да се ту радило о неспоразуму, да је Дучић био образован и коректан човек, широких погледа. Кумануди је, по нунцијевим речима, нагласио да је Дучић био дипломата са двадесетогодишњим искуством, будући да је био у Риму, Шпанији, Петрограду [sic! – очито се ради о грешци, будући да је Дучић био у Атини, а не у Петрограду], Друштву народа, Каиру, да је имао здраве идеје по питању вере, што је показао и чланком у *Полиџици*, као и да је више од других поседовао способност да успостави боље односе Рима и Београда. Нунције је одговорио да није имао намеру да оспорава Дучићеве песничке и културне способности, али да исто тако није било јасно како је Дучић поседовао посебне способности потребне некоме ко треба да преговара са Светом Столицом у тренутку када би требало да се поново покрену преговори око конкордата.⁶³ На пријему је апостолски нунције разговарао, како сам каже, са још једним чланом Владе који му је потврдио да су Ду-

тобар 1929) 4; С. П., „Венизелос у Београду”, *Време* 2795 (6. октобар 1929) 2; „Грчки премијер у Београду”, *Време* 2796 (7. октобар 1929) 1; „Дочек г. Венизелоса”, *Полиџика* 7697 (7. октобар 1929) 1; Р. М. Јосимовић, „У разговору са великим Грком”, *Полиџика* 7697 (7. октобар 1929) 1. Пелегринети у свом извештају напомиње и Венизелосове изјаве о југословенско-грчким односима: „Венизелос се изразио у оптимистичном тону о односима Грчке према њеним суседима, посебно према Југославији, иако је искључио да има намеру да буде део Мале Антанте” [„Venizelos s'è espresso in tono ottimista circa le relazioni della Grecia con tutti i paesi vicini, soprattutto con la Jugoslavia, pur escludendo che abbia l'intenzione di venire a far parte della Piccola Intesa”], ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 4 P.O., fasc. 6, f. 57r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 7. октобар 1929.

61 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 23r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 8. октобар 1929.

62 Исто.

63 Исто.

чићево именовање подржавали Маринковић и Кумануди пошто је Дучић припадао њиховој странци која је укинута, и да није имао неке посебне квалитете за то место. Поменуо је да би због тог именовања министри из бивше Радикалне странке били љути, као и да председник владе није био у то упућен, пошто је то оставио министру иностраних послова. По питању скандала, саговорник је рекао нунцију да се процес у Швајцарској завршио тако што је Дучић морао да плаћа алиментацију за дете, али да, позивајући се на дипломатски имунитет није платио ни динар. Због жена је Дучић, по речима Пелегринетијевог саговорника, имао проблема и у Петрограду [sic!] као и у другим местима где је боравио, због чега га је окарактерисао као неморалну особу.⁶⁴ У извештају нунције није поменуо име особе са којом је причао, док је у свом дневнику записао да је поред Куманудија на пријему разговарао са Корошцем, који му је дао негативне информације по том питању, тј. потврдио већ добијене информације од Шеде.⁶⁵ Извештај од 8. октобра 1929. нунције је завршио обавештењем да је постојала могућност да се тих дана сретне са министром Маринковићем, који се вратио у Београд, као и да је из неколико извора чуо да именовање Дучића не би имало добар утисак на део српског елемента, а посебно не на католике.⁶⁶

Након примања првог Пелегринетијевог извештаја, Гаспари је 10. октобра 1929. на самом документу записао инструкцију да се пошаље телеграм Саверију Ритеру (Saverio Ritter), саветнику нунцијатуре у Берну,⁶⁷ што је и учињено истог дана. Гаспари обавештава Ритера о жељи југословенске владе да за новог посланика при Светој Столици именује Дучића, и обавештава га о Дучићевој афери везаној за испитивање очинства приликом његовог службовања у Швајцарској. Државни секретар је затражио од Ритера да прибави сигурне информације како о самом кандидату, тако и о инциденту о ком је било речи.⁶⁸ Информације које је Ри-

64 Исто, f. 23rv.

65 AAV, Arch. Prefettura, Diari Pellegrinetti, 6. 10. 1929, vol. 11, f. 50v.

66 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 23v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 8. октобар 1929.

67 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 28r, Коментар кардинала Гаспарија на извештају Пелегринетија Гаспарију, 1. октобар 1929.

68 AAV, Archivio della Nunziatura Apostolica in Svizzera (Arch. Nunz. Svizzera), busta 71, fasc. 91, f. 65r, Телеграм Гаспарија Ритеру, 10. октобар 1929.

тер прикупио су послате за Рим по поверљивој особи 26. октобра 1929. године⁶⁹ и садржале су неколико ставки: информације добијене од Ђузепе Моте (Giuseppe Motta), затим податке виђене из оригиналних докумената, као и усмене информације добијене, како се наводи, из поузданог извора. У првом делу се помиње како је савезни министар Мота рекао да су у начелу информације о Дучићу добре, да је два пута био делегат при Друштву народа и да се сматрао једним од најбољих представника југословенске владе у иностранству. Мота је изјавио да није био упознат са специјалним питањем.⁷⁰ Што се тичало информација које је видео из оригиналних докумената, Ритер је навео следеће податке о Дучићу: да га је 27. децембра 1924. министар иностраних послова Краљевине СХС акредитовао за делегата при Друштву народа; да је 2. октобра 1925. министар иностраних послова обавестио Друштво народа да је Дучић премештен у Каиро; и да је 17. октобра 1925. једно предузеће које се бави транспортом писало секретару Друштва народа тражећи информације о Дучићу пошто није био преузео слику која се налазила на станици у Лозани, на шта је секретар одговорио да је Дучић био премештен у Каиро.⁷¹ Ритер је видео и исечак из новина *Њујорк тајмс* од 31. јула 1927, где се на страни 8, четврти стубац на дну, писало да су у Београду Дучић, бивши делегат при Друштву народа, и Милутин Јовановић, бивши посланик у Берну, кога је Дучић сматрао одговорим за свој опозив, имали расправу и да се прешло са речи на дела и да је Дучић ударио Јовановића у главу. На основу виђених докумената, Ритер је напоменуо да није било податка да је Дучић био два пута делегат при Друштву народа, како му је рекао Мота.⁷² Што се тичало информација, које је саветник нунцијатуре, како сам каже, добио из једног усменог и поузданог извора, у њима се наводи да је било покушаја признавања Дучићу очинства једног незаконитог детета. По тим информацијама полиција из Женева је званично тражила

69 AAV, Arch. Nunz. Svizzera, busta 71, fasc. 91, f. 65r, Коментар на телеграму Гаспарија Ритеру од 10. октобра 1929.

70 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 24r, Допис [Ритера] [Гаспарију], без датума, бр. 83683. Документ није потписан (мада је рукопис Ритеров), и нема број протокола нунцијатуре.

71 Исто, f. 25r.

72 Исто.

од Друштва народа да се Дучићу скине дипломатски имунитет како би могао да се покрене процес против њега, на шта је Друштво народа одговорило да за то оно није било надлежно, већ Влада у Београду. Извор је Ритеру рекао да се стекао утисак да је Дучић био жртва једне уцене.⁷³

У Ватикану је 21. октобра 1929. примљен телеграм и из Каира, који је апостолски делегат Валерио Валери (Valerio Valeri) послао претходног дана. Валери даје следеће информације о Дучићу: да је био православне вере, нежењен, моралан, одличног карактера, и да је био угледан делатник.⁷⁴

У међувремену, након завршеног одмора и боловања, на своју дужност у Рим се вратио Јеврем Симић, о чему је 15. октобра 1929. југословенско Посланство обавестило Државни секретаријат Свете Столице.⁷⁵ Са Симићем се након његовог повратка срео ректор Завода светог Јеронима Јурај Мађерец, о чему је писао Пелегринетију 4. новембра 1929. године.⁷⁶ Мађерец је у писму споменуо и проблеме везане за законе о високом образовању у Југославији и напоменуо да је те проблеме посланик Симић увиђао, али да се по посланиковим речима у Београду на његово мишљење неће обазирати, као што то нису чинили ни по другим питањима.⁷⁷ У истом писму Мађерец помиње да му је Симић рекао да је поднео оставку, на шта га је натерало запостављање од стране Владе у Београду. Симић је Мађерцу поверио да је затражен агреман за новог југословенског посланика, и да се није знало да ли га је Света Столица прихватила. Мађерец је изразио и свој став када је у истом писму написао Пелегринетију да чека да види да ли ће нови посланик имати већи утицај код Владе у Београду.⁷⁸ Што се тиче Симића, он своје незадовољство није

73 Исто, f. 26r.

74 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 32r, Телеграм Валерија Гаспарију, 20. октобар 1929.

75 AAV, Segr. Stato, anno 1929, rubr. 171, fasc. 1, f. 35r, Допис Посланства Краљевине Југославије Државном секретаријату Свете Столице, 15. октобар 1929.

76 Као што је поменуто у фусноти бр. 3, писма која је Пелегринети упутио Мађерцу, а која се чувају у Архиву Завода светог Јеронима у Риму нису могла бити консултована.

77 AAV, Arch. Nunz. Jugoslavia, busta 4, ff. 445v-446r, Писмо Мађерца Пелегринетију, 4. новембар 1929.

78 Исто, f. 446r.

саопштио само Мађерцу, већ и самом министру Маринковићу, коме је понудио оставку. Маринковић је о томе разговарао са Пелегринетијем, напомињући да је Симић сматрао да га у Београду не уважавају много и да је ту југословенски посланик имао на уму решавање питања око Завода светог Јеронима, када штампа наклоњена Влади није јавно истакла његове заслуге за решавање тог проблема.⁷⁹ Пелегринети је са Симићем о његовој оставци и њеном повлачењу разговарао и у Риму 20. октобра 1930. Нунције је тада записао у дневнику да је он писао Маринковићу у корист Симића.⁸⁰

Наредних дана у Ватикану је стављена тачка на питање Дучићевог именовања за посланика. Гаспари је 9. новембра 1929. обавестио нунција у Југославији шифрованим телеграмом да се агреман одбија. О томе је Пелегринети оставио забелешку у свом дневнику:

Стиже ми шифровани [телеграм] са задатком да саопштим Влади да Г. Дучић не може да добије агреман. Ствар не баш пријатна!⁸¹

Нунције је 13. новембра 1929. имао пријем код министра иностраних послова Војислава Маринковића.⁸² Пелегринети је започео раз-

79 ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 90 P.O., fasc. 50, f. 52v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 14. новембар 1929.

80 AAV, Arch. Prefettura, Diari Pellegrinetti, 20. 10. 1930, vol. 12, f. 10v. Исто, 9. 11. 1929, vol. 11, ff. 55v–56r: „Mi arriva un cifrato con l’incarico di notificare al Governo che il Sig. Dučić non può avere l’aggradimento. Cosa poco piacevole!”

82 Пелегринети је Маринковића након првог сусрета од 26. априла 1927. окарактерисао као најспособнијег и најпаветнијег човека Давидовићеве Демократске странке, затим као човека жељног власти, спремног на махинације, који је више од једанпут предузимао иницијативе које нису биле у потпуности у складу са шефом странке. Поменуто је да ужива наклоност двора као и генерала Живковића (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 4 P.O., fasc. 4, f. 18r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 28. април 1927). По Пелегринетију, Маринковић је говорио лепо и видео јасно, док су његови пријатељи говорили да је добра особа, али у исто време слабо отпоран на умор (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 4 P.O., fasc. 4, f. 19rv, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 28. април 1927).

У једном од наредних извештаја Пелегринети је Маринковића оценио као паметног и уједно као француског човека од поверења (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 4

говор око Дучића истакавши да је за Свету Столицу било веома тешко да за дипломатског представника прихвати некога о коме су кружиле толике гласине, и који није имао неопходну репутацију за тако специфичан положај какав је било посланство при Светој Столици. Када је нунције напоменуо да је о томе причао са министром Куманудијем, Маринковић га је прекинуо рекавши да идеја да Дучић иде у Рим у Посланство при Светој Столици није била његова, већ управо Куманудијева, док га је замењивао приликом његових честих одсустава. Маринковић је истакао да није желео да контрира Куманудију, како га не би довео у ситуацију да се сматра мање битним.⁸³ Маринковић је потом саопштио да је боље

P.O., fasc. 7, ff. 55v–56r, Извештај Пелегринетија Пачелију, 7. април 1932). По речима нунција, Маринковић је био веома наклоњен католицима (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 96 P.O., fasc. 53, f. 49v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 22. јун 1929), и имао је широке погледе, али није био неко ко је одлучивао у Влади (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 90 P.O., fasc. 51, f. 80r, Извештај Пелегринетија Пачелију, 4. мај 1930). Нунције је као велики проблем истицао то што је Маринковић био веома лошег здравља и што је ради лечења често боравио у Швајцарској или на планинама у Босни (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 96 P.O., fasc. 53, f. 50r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 22. јун 1929); ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 4 P.O., fasc. 7, f. 55v, Извештај Пелегринетија Пачелију, 7. април 1932). Услед одсуства често га је замењивао Кумануди. Нунције је јануара 1929. након сусрета са краљем Александром, председником министарског савета Живковићем, и са Маринковићевим замеником Куманудијем, напоменуо како би му било много лакше да преговара са Маринковићем, јер он међу Србима има већу ширину погледа и мање византијски дух (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 90 P.O., fasc. 50, f. 37v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 6. фебруар 1929).

Пелегринети је скоро о сваком југословенском политичару давао и информацију да ли је био масон. О присуству масона у Влади писао је Гаспарију 1928. напоменувши да се прича да су многи министри масони укључујући и Маринковића, али да је то било тешко потврдити (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 4 P.O., fasc. 4, f. 74v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 10. јануар 1928). О истој теми је наредне, 1929. године, писао кардиналу државном секретару да се прича да у Влади има доста масона, почев од Живковића, поновивши да је то било тешко потврдити, јер се они сами о томе не изјашњавају (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 96 P.O., fasc. 53, f. 50v, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 22. јун 1929). Неколико година касније у једном од извештаја Светој Столици нунције је написао да му је кнез Павле Карађорђевић потврдио да је Маринковић био масон (ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 96 P.O., fasc. 63, f. 57r, Извештај Пелегринетија Пачелију, 21. новембар 1935).

83 ASRS, AA.EE.SS., Pio XI, Jugoslavia, Pos. 90 P.O., fasc. 50, f. 52r, Извештај Пелегринетија Гаспарију, 14. новембар 1929.

да следи свој првобитни план, и да предочи краљу Александру како предложени кандидат њему не делује адекватан за то место и да се на тај начин предлог повуче, чиме би се избегла непријатност због чињенице о одбијању формалног предлога.⁸⁴ На Маринковићеве речи Пелегринети је одговорио да нема ништа против тога, напоменувши како је Света Столица по питању Дучића само изнела приговор, а не и апсолутну забрану за именовање, иако је заправо четири дана пре тога од стране Свете Столице агреман одбијен. У свом извештају Гаспарију Пелегринети је напоменуо да је тиме Дучићева кандидатура повучена од стране Владе и да није било потребе да Света Столица југословенској влади шаље званичан одговор по том питању.⁸⁵

Након одлуке да се повуче предлог за Дучићево именовање, нунције је из разговора са Маринковићем од 13. новембра 1929. закључио да ће макар на одређено време на том месту бити задржан Симић. Министар је напоменуо нунцију да је тешко наћи адекватног кандидата за тако специфично место. Маринковић је рекао да на том месту више воли да види једног православца него католика, из разлога што један католик никад није задовољан уступцима Свете Столице Југославији, док један православца, будући да је друге вероисповести не може толико да инсистира са својим захтевима. На ту примедбу нунције је одговорио да случај Смодлаке не може бити узет као аргумент против постављања католика на место новог посланика, јер проблеми везани за њега нису били због његове вероисповести. Нунције је нагласио да је Света Столица показала ширину у погледу прихватања и посланика који нису били католици, а који су имали најбоље квалитете и који су радили на обострану добробит Цркве и државе.⁸⁶ Јануара 1930. Мађерец је био код Симића, о чему је крајем месеца обавестио Пелегринетија, рекавши да је из расположења југословенског посланика разумео да он на том положају остаје и даље. Симић је том приликом потврдио ректору Завода светог Јеронима да је уверен да ће те године доћи до конкордата.⁸⁷

84 Исто

85 Исто, f. 52rv.

86 Исто, f. 52v.

87 AAV, Arch. Nunz. Jugoslavia, busta 5, f. 20v, Писмо Мађерца Пелегринетију, 29. јануар 1930.

Проблем именованја Дучића за посланика при Светој Столици трајао је око два месеца (септембар–новембар 1929). Ипак је након Дучићевог неуспешног именованја Симић остао на месту посланика Краљевине Југославије до 1936, када је и преминуо у Риму, док је Дучић, опет на Куманудијеву иницијативу 1929. године поново послат у Каиро, чиме је и враћен у активну дипломатску службу.⁸⁸ У Каиру је био отпратник послова све до 1931. године.⁸⁹ Након службе у Египту познати песник је био именован за опуномоћеног и изванредног министра у Будимпешти 1931. године, где је био до наредне године.⁹⁰ Коста Ст. Павловић у свом дневнику пише да се тако Дучићу дало посланичко место које је одавно желео и које је заслужио, ако не у струци онда својим радом ван ње.⁹¹ За министра у Риму именован је 1933, где је остао све до 1937. године.⁹² Након Италије био је дипломата у Букурешту (1937–1940),⁹³ а потом у Мадриду (1940–1941)⁹⁴. Умро је 7. априла 1943. у Гери у Сједињеним Америчким Државама.

Резиме

Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца су при Светој Столици представљала тројица дипломата: Лујо Бакотић (1920–1923), Јосип Смодлака (1923–1926) и Јеврем Симић (1926–1929). У јесен 1929. године, управо у време када је Краљевина СХС променила име у Краљевина Југославија (о чему нунције Пелегринети даје занимљиве коментаре и информације), размишљало се и о промени посланика при Светој Столици. Ту иницијативу је покренуо министар Коста Кумануди, док је замењивао ми-

88 Делић, „Биографија Јована Дучића”, 34.

89 Милошевић, *Дипломајски сјиси*, 19, 131–177.

90 Исто, 19–20, 179–198.

91 Коста Ст. Павловић, *Дневник 1930–1932*, приредили Срђан Мићић и Наташа Миљевић (Београд: Историјски архив Београда – Институт за новију историју Србије, 2020), 266.

92 Милошевић, *Дипломајски сјиси*, 21–24, 200–318. О Дучићевом службовању у Риму видети: С. Сретеновић, *Дучић у Риму*.

93 Милошевић, *Дипломајски сјиси*, 24–25, 320–544. О Дучићевој дипломатској служби у Румунији видети: Bakić, „The First Yugoslav Ambassador”, 147–171.

94 Милошевић, *Дипломајски сјиси*, 25–26, 546–565.

нистра иностраних послова Војислава Маринковића. Света Столица је преко нунцијатура у Београду, Паризу и Берну, као и преко апостолске делегације у Каиру покренула прикупљање информација о Дучићу. Најважније информације државном секретару кардиналу Гаспарију послао је нунције у Југославији Пелегринети. На основу његових извештаја писаних на основу информација из неколико извора, од којих су главни били чехословачки посланик у Београду Јан Шеба и политичар Антон Корошец, одбијено је давање агремана за познатог песника. Након повратка у земљу, Маринковић се сreo са нунцијем, који му је рекао да Дучић није био добро виђен за дипломату при Светој Столици због скандала везаних за његово име. Маринковић је одлучио да краљу Александру изнесе став да предло жени кандидат није адекватан за то место и да се на тај начин предлог повуче како би се избегла непријатност чињенице о формалном одбијању. Тиме је и званично и затворено питање Дучићевог именовања. Након тога познати песник је враћен у активну дипломатску службу именовањем за делегата Краљевине Југославије у Каиру.

Списак референци – Reference list

Архиви – Archives

- Arhiv Jugoslavije: Fond 334, Ministarstvo inostranih poslova Kraljevine Jugoslavije; Fond 372, Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije pri Svetoj Stolici u Rimu.
- Archivio Apostolico Vaticano: Archivio della Prefettura (Diari del card. Ermene-gildo Pellegrinetti); Archivi delle Rappresentanze Pontificie (Archivio della Nunziatura Apostolica in Jugoslavia; Archivio della Nunziatura Apostolica in Svizzera; Archivio della Nunziatura Apostolica in Varsavia); Prefettura della Casa Pontificia (Udienze private e speciali); Segreteria di Stato (Rubriche).
- Archivio Storico della Segreteria di Stato – Sezione per i Rapporti con gli Stati e le Organizzazioni Internazionali: Affari Ecclesiastici Straordinari, Pio XI (Italia, Jugoslavia).

Објављени извори – Published sources

- Dejmek, Jindřich. *Jan Šeba. Paměti legionáře a diplomata*. Praha: Historický ústav, 2016.
- Dučić, Jovan. *Dnevnik 1937*, priredio Miladin Milošević. Novi Sad: Prometej, 2019. (Cyrillic)

- Dučić, Jovan. *Moji saputnici. Knjževna obličja*. Beograd – Trebinje – Podgorica: Rad – Dučićeve večeri poezije – Oktoih, 2001. (Cyrillic)
- Milošević, Miladin. *Diplomatski spisi Jovana Dučića*. Andrićgrad – Višegrad: Andrićev institut, 2020. (Cyrillic)
- Pavlović, Kosta St. *Dnevnik 1930–1932*, priredili Srđan Mičić i Nataša Milićević. Beograd: Istorijski arhiv Beograda – Institut za noviju istoriju Srbije, 2020. (Cyrillic)
- Veraja, Fabijan. *Nikola Moscatello, savjetnik jugoslavenskog poslanstva pri Svetoj Stolici. „Uspomene” u svjetlu dokumenata: doprinos povijesti Katolicizma u Jugoslaviji (1922.–1946.)*: „Uspomene” popratilo bilješkama Stipe Kljaić. Rim: Papinski Hrvatski Zavod Svetog Jeronima, 2014.
- „Zakon o nazivu i podeli Kraljevine na upravna područja”. *Službene novine Kraljevine Jugoslavije* 232 (4. 10. 1929) 1–2. (Cyrillic)

Штампа – Newspapers

- *Politika* (1929)
- *Vreme* (1929)
- *L'Osservatore Romano* (1926, 1929)

Литература – Secondary works

- Bakić, Dragan. „The First Yugoslav Ambassador: Jovan Dučić in Romania, 1937–1940.” In: *New Cultural and Political Perspectives on Serbian-Romanian Relations*, edited by Aleksandra Djurić Milovanović, Jovana Kolundžija, Mircea Măran, Otilia Hedeşan, and Christene D’Anca, 147–172. New York: Peter Lang, 2024.
- Bobovec, Damir. „Mons. Dr. Juraj Mađerec (1885–1957). Prilog za životopis”. *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901–2001). Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskoga hrvatskog zavoda svetog Jeronima*, 445–486. Rim: Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima, 2001.
- Coco, Giovanni, and Alejandro Mario Dieguez (a cura di). *I «Fogli di udienza» del cardinale Eugenio Pacelli Segretario di Stato, I, (1930)*. Città del Vaticano: Archivio Segreto Vaticano, 2014.
- Delić, Jovan. „Biografija Jovana Dučića”. U: *Jovan Dučić: Život, delo, vreme*, 13–53. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti 2021. (Cyrillic)
- Dimić, Ljubodrag i Miladin Milošević. „Jovan Dučić i Mediteran: pogled diplomate”. U: *Jovan Dučić pesnik i diplomata. Povodom 150 godina od rođenja. Zbornik radova sa naučnog skupa održanog 9. i 10. decembra 2021. godine*, 23–42. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 2022. (Cyrillic)

- Đoković, Milosav Z. „Apostolski nuncije Pelegrineti o Srpskoj pravoslavnoj crkvi i patrijarhu Dimitriju (1922–1930)”. *Crkvene studije* 20/2023, 495–511. (Cyrillic) DOI: 10.18485/ccs_cs.2023.20.20.32
- Đoković, Milosav Z. „Posete najviših jugoslovenskih državnika Svetoj stolici (1920–1944)”. U: *Beograd i Vatikan: segmenti diplomatske istorije. Povodom stogodišnjice uspostavljanja diplomatskih odnosa Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Svete stolice (1920–2020)*, priredili Miloš Vulić i Milosav Đoković, 139–164. Beograd: Beogradska nadbiskupija, 2021.
- Đoković, Milosav Z. *Le relazioni politico-ecclesiastiche tra la Santa Sede e la Serbia dal 1878 al 1918*, Miscellanea Historiae Pontificiae 74. Roma: G&BPress – Pontificia Università Gregoriana, Pontificio Istituto Biblico, 2023.
- Krestić, Vasilije Đ. *Znameniti Srbi o Hrvatima*. Beograd: Srpska književna zadruka 2017. (Cyrillic)
- Lukinović, Andrija. „Arhiv Papinskog hrvatskog zavoda svetog Jeronima u Rimu”. U: *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901–2001). Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskoga hrvatskog zavoda svetog Jeronima*. 637–647. Rim: Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima, 2001.
- Mičić, Srđan. *Od birokratije do diplomatije. Istorija jugoslovenske diplomatske službe 1918–1939*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2018. (Cyrillic)
- Mičić, Srđan. „Vojislav Marinković and Italy, 1927–1932”. *Qualestoria* 1/2021, 187–206.
- Milošević, Miladin. „Srpski pisci u diplomatiji Kraljevine Srbije i Kraljevine Jugoslavije”. U: *Dva veka moderne srpske diplomatije*, urednici Čedomir Popov, Dragoljub R. Živojinović i Slobodan Marković, 195–207. Beograd: Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti, 2015. (Cyrillic)
- Milošević, Miladin i Dušan Jončić (autori izložbe i kataloga). *Jovan Dučić u diplomatiji – Katalog izložbe*. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 2012. (Cyrillic)
- Milošević, Miladin i Ljubodrag Dimić. „Jovan Dučić – jedna diplomatska karijera”. *Jovan Dučić: Život, delo, vreme*, 57–97. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti 2021. (Cyrillic)
- Negrišorac, I. „Dučić, Jovan”. U: *Srpski biografski rečnik*, 3, D-Z, 460–466. Novi Sad: Matica srpska, 2007. (Cyrillic)
- Pavlović, Kosta St. *Jovan Dučić*. Beograd: Heleta, 2001. (Cyrillic)
- Pavlović, Kosta St. *Vojislav Marinković i njegovo doba (1876–1935)*, I–V. London, 1955–1957.
- Popović, Milan L. *Ličnost Vojislava Marinkovića*. Beograd: Mlada Srbija, 1935. (Cyrillic)

- Popović, Radovan. *Istina o Dučiću*. Beograd: NIRO Književne novine, 1982. (Cyrillic)
- Popović, Radovan. *Knjiga o Dučiću*. Beograd: BIGZ, 1992. (Cyrillic)
- Radić, Radmila. „Jugoslavija i Vatikan 1918–1992. godine / Jugoslavia e Vaticano 1918–1992”. *Annales, ser. Hist. Sociol. (Annales Journal, the Annals for Istrian and Mediterranean Studies)* 24 (4/2014), 691–703.
- Radić, Radmila. „Delovanje Poslanstva Kraljevine SHS pri Svetoj stolici u prvim godinama po ujedinjenju države (1920–1926)”. U: *Beograd i Vatikan: segmenti diplomatske istorije. Povodom stogodišnjice uspostavljanja diplomatskih odnosa Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Svete stolice: (1920–2020)*, priredili Miloš Vulić i Milosav Z. Đoković, 63–122. Beograd: Beogradska nadbiskupija, 2021.
- Radić, Radmila. „Pregovori o konkordatu između Kraljevine SHS i Svete Stolice 1925. godine”. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 69 (1/2021), 74–116. (Cyrillic)
- Razum, Stjepan. „Zavod svetog Jeronima između 1915. i 1928. – Političko-pravne dvojbe”. *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901–2001). Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskoga hrvatskog zavoda svetog Jeronima*, 125–334. Rim: Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima, 2001.
- Salmič, Igor. *Al di là di ogni pregiudizio. Le trattative per il concordato tra la Santa Sede e il Regno dei Serbi, Croati e Sloveni/Jugoslavia e la mancata ratifica (1922–1938)*. Roma: Gregorian & Biblical Press, 2015.
- Sretenović, Stanislav. „Dučićevi stavovi o italijansko-jugoslovenskim odnosima”. *Istorija 20. veka* 2/2001, 89–102.
- Sretenović, Stanislav. „Les écrivains et poètes serbes dans la diplomatie du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes/Yougoslavie, 1918–1941: un enjeu historiographique”. In: *Écrivains et diplomates: L'invention d'une tradition. XIXe–XXIe siècles*, sous la direction de Laurence Badel, Gilles Ferragu, Stanislas Jeannesson, Renaud Meltz, 238–254. Paris: Armand Colin / Recherches – Institut français, 2012.
- Sretenović, Stanislav. *Dučić u Rimu. Dučićev doprinos italijansko-jugoslovenskom zbližavanju*. Beograd: Konras 2002. (Cyrillic)
- Valente, Massimiliano. *Diplomazia pontificia e Regno dei Serbi, Croati e Sloveni (1918–1929)*. Split: Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2012.
- Valente, Massimiliano. „Pietro Gasparri e il Regno dei Serbi, Croati e Sloveni nella prima fase dei rapporti diplomatici tra il Vaticano e Belgrado”. *Il cardinale Pietro Gasparri, segretario di Stato (1914–1930)*, a cura di Laura Pettinaroli, Massimiliano Valente, 163–183. Heidelberg: Heidelberg University Publishing, 2020.
- Valente, Massimiliano. „Santa Sede e Jugoslavia nelle sessioni della Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari (1922–1934)”. In: *Santa Sede ed Europa centro-orientale tra le due guerre mondiali*, a cura di Massimiliano Valente, 189–240. Roma: Rubbettino, 2011.

SUMMARY

Milosav Z. Đoković

THE 1929 ENDEAVOR TO APPOINT JOVAN DUČIĆ
AS SCS/YUGOSLAV ENVOY TO THE HOLY SEE

ABSTRACT: Drawing on archival materials from the Vatican and Belgrade, this paper explores the unsuccessful attempt to appoint Jovan Dučić as Minister Extraordinary and Plenipotentiary of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes/Yugoslavia to the Holy See in 1929. The proposal, initiated by Minister Kosta Kumanudi, acting as Foreign Minister in the absence of Vojislav Marinković, was met with resistance from the Vatican. Based on reports from Nuncio Pellegrinetti who cited Dučić's bad reputation following several scandals, the Holy See rejected his appointment. Following this setback, Dučić resumed diplomatic service in Egypt. He later went to Rome in 1933 as a diplomat, not the Holy See but to the Quirinal.

KEYWORDS: Jovan Dučić, Holy See, Vatican-Yugoslav relations, Ermenegildo Pellegrinetti, Jevrem Simić, Josip Smodlaka, Lujo Bakotić, Pietro Gaspari, Jan Šeba

The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was represented at the Holy See by three diplomats: Lujo Bakotić (1920–1923), Josip Smodlaka (1923–1926) and Jevrem Simić (1926–1929). In the fall of 1929, exactly at the time when the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes changed its name to the Kingdom of Yugoslavia (about which Nuncio Pellegrinetti gives interesting comments and information), a change of deputies to the Holy See was also considered. That initiative was spearheaded by Minister Kosta Kumanudi, who was acting in place of Foreign Minister Vojislav Marinković. The Vatican, through several of its diplomatic missions, began collecting information about Dučić. The most relevant information was sent to the Secretary of State, Cardinal Gasparri by the Nuncio in Yugoslavia, Pellegrinetti. Drawing on reports compiled from multiple sources – chiefly the Czechoslovak representative in Belgrade, Jan Šeba, and the politician Anton Korošec – the Vatican

declined to issue credentials to the renowned poet. After returning to the country, Marinković met with the nuncio, who told him that Dučić was not well received as a diplomat at the Holy See due to the scandals associated with his name, whereupon Marinković decided to express his view to the King Alexander that the proposed candidate was not adequate for that place and to withdraw the proposal in this way in order to avoid the inconvenience of a formal rejection. Thus, the issue of Dučić's appointment was officially withdrawn. After that, the famous poet was returned to active diplomatic service by being appointed as the envoy of the Kingdom of Yugoslavia to Cairo.